

ЕФЕКТИВНИЙ ПРУДЕНЦІЙНИЙ БАНКІВСЬКИЙ НАГЛЯД: ЗАРУБІЖНИЙ ПОГЛЯД

Стаття присвячена дослідженню сутності пруденційного банківського нагляду, як одного з основних факторів забезпечення фінансової стабільності в країні. Особлива увага в роботі приділена визначенню економічної природи поняття ефективного пруденційного банківського нагляду в сучасній економіці.

The article is devoted to the research of banking supervision's essence, as one of the key factors of financial stability's ensuring in the country. Particular attention is paid to the definition of economic substance of effective prudential banking supervision under current economy.

Ключові слова: пруденційний банківський нагляд, ефективний нагляд, система оцінки ризиків, фінансова стабільність.

Keywords: prudential banking supervision, efficient supervision, system of risks' assessment, financial stability.

Банківський нагляд є одним з найважливіших аспектів сучасної фінансової системи, дії якого спрямовані на контроль банківських ризиків, з метою захисту інтересів вкладників. Так, збій в роботі однієї банківської установи в кінцевому підсумку призведе до дестабілізаційних процесів в банківській системі в цілому. Тому банківський нагляд, особливо пруденційний, є засобом забезпечення загальносистемної безпеки економіки країни.

У зв'язку з цим, враховуючи важливу роль пруденційного банківського нагляду в стабілізаційних процесах банківської системи країни, дана робота спрямована на дослідження його економічної природи, а також на аналіз і вивчення поняття ефективного пруденційного банківського нагляду.

Проблема організації ефективної системи банківського нагляду є об'єктом дослідження багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених. Серед них можна виділити представників зарубіжної наукової думки: Арнон М., Гамбіні А., Дарбар М.С., Девіс Є.Ф., Деніел С., Кармайкл Дж., Левелін Д.Т., МакКінлі В., Муричов А.В., Мишкін Ф., Обазі У., Сімановський А.Ю., Трубіцин П.А., Уіл'ямз Р., Флемінг А., Хаукинз Д. та інші, а також вітчизняних вчених: Крилова В.В., Міщенко В.І., Науменкова С.В., Петрик О.І., Яценюк А.П. та інші.

Актуальність питання ефективності пруденційного банківського нагляду забезпечується низкою аргументів. Банківські установи є важливими учасниками фінансової системи країни. Стійкість окремої банківської установи прямо впливає на рівень стабільності банківської системи в цілому. Тому, визначення правильних механізмів та інструментів регулювання діяльності банків є головним завданням ефективного банківського нагляду.

З метою дослідження поняття ефективного пруденційного банківського нагляду доцільним є проведення аналізу зарубіжної літератури, адже практика зарубіжних країн випереджає українські реалії. Тому з метою розуміння природи даного економічного поняття та формування стратегічного напрямку розвитку системи банківського нагляду України доцільним є розуміння досвіду розвинених країн.

В цілому, банківський нагляд являє собою сукупність дій та заходів, що здійснюються органом банківського нагляду в рамках встановленої компетенції та відповідно до процедурних норм з метою забезпечення стабільності функціонування банківської системи та захисту інтересів її кредиторів і клієнтів [2, с.8].

На практиці ефективний банківський нагляд повинен сприйматися банками як постійний тривалий процес. Особливе місце в системі банківського регулювання та нагляду займає пруденційний нагляд, що виступає специфічним засобом здійснення моніторингу та оцінки системи ризиків комерційних банків. Це головним чином досягається шляхом безвиїзного моніторингу, як на мікро- та і на макрорівнях. Макропруденційний нагляд зосереджується на ринковій дисципліні та макроекономічній інформації. Мікропруденційний нагляд, в свою чергу, фокусується на діяльності окремих банківських установ [9, с.13].

Фредерік Мишкін дотримується тієї думки, що пруденційний нагляд, виходячи зі своєї суті, передбачає встановлення органом нагляду правил і алгоритмів управління банківськими ризиками. В свою чергу банківські установи на чолі з керівництвом проводять моніторинг системи управління ризиками з метою отримання даних про рівень вимог, встановлених органом нагляду. Перш за все, потрібно розпізнати, чи не бере на себе банк надмірний ступінь ризику і чи виконуються умови стійкості даної кредитної установи так, щоб забезпечити надійність і стабільність банківської системи країни [10, с.8].

Інша група авторів дотримується думки, що ефективна система банківського нагляду передбачає зміщення фокусу з формальної оцінки кількісних параметрів на глибоку професійну, якісну і своєчасну діагностику. У контексті банківської системи нагляд на основі оцінки ризиків визначає сфери діяльності, які в сукупності можуть становити неприйнятний рівень ризику для банківської системи. Такий підхід дозволяє розробити та запропонувати для використання уніфіковані визначення ризиків банківських установ [7, с.44].

Принципи ефективного банківського нагляду, затверджені Базельським комітетом, констатують той факт, що ефективна система банківського нагляду повинна мати чітко визначені обов'язки і цілі для кожного органу, задіяного у надгляді за діяльністю банків. Кожен такий орган повинен мати операційну незалежність, прозорі процеси, надійне управління і адекватні ресурси та бути зобов'язаним звітувати за виконання своїх обов'язків [5, с.2].

Виходячи з цього, система ефективного пруденційного банківського нагляду є комплексом заходів, спрямованих на запобігання виникнення системних ризиків у

банківському секторі, а також на підвищення прозорості та ефективності банківського системи.

Слід відмітити, що питання пошуку оптимальної структури банківського нагляду є одним з об'єктів дослідження представників сучасної економічної науки. Так, групою авторів було проведено емпіричне дослідження, в межах якого були проаналізовані фінансові структури систем пруденційного банківського нагляду на прикладі 90 органів банківського нагляду (в т.ч. центральні банки та фінансові уповноважені органи). Результати дослідження довели той факт, що центральні банки, як органи нагляду, закономірно створюються та функціонують за рахунок державного фінансування, у той час як для фінансових уповноважених органів нагляду головним джерелом фінансування виступають кошти, отримані від банків, підпорядкованих даним органам нагляду, у вигляді зборів та виплат.

Вищезазначені правила фінансування банківського нагляду також можуть бути пояснені і структурою фінансової системи. Так, державне фінансування наглядових органів більш притаманно країнам з банківськоорієнтованою структурою фінансових систем. Окрім того, визначальним є також і географічний фактор. Це підтверджується на прикладі Європейської системи банківського нагляду, яка є більш орієнтованою на недержавні джерела фінансування [8, с.307-308].

Як видно з вище згаданого, рівень ефективності банківського нагляду прямо залежить від того на скільки оптимально організована його структура. З одного боку, органи банківського нагляду повинні бути незалежні від політики і особистих вигод окремих осіб, щоб забезпечувати загальнонаціональні інтереси. Однак може мати місце ситуація, коли дії органу нагляду будуть суперечити цілям політичних і ділових кіл, тому дана система повинна забезпечуватися виключно прозорими і підзвітними механізмами.

Важливим є той факт, що спрямованість пруденційного банківського нагляду не може розходитися з загальнонаціональними тенденціями розвитку, а навпаки, повинна бути спрямована на забезпечення фінансової стабільності економіки країни.

До того ж банківський нагляд за своєю природою завжди є вторинним по відношенню до банківської діяльності. Так, регулятор, здійснюючи пруденційний нагляд за банками, покликаний забезпечувати умови стійкості як окремих кредитних організацій, так і банківської системи в цілому. Однак, слід відмітити, що до функцій пруденційного банківського нагляду не входить здійснення всеосяжного контролю за банківськими операціями, а отже і втручання в поточну діяльність фінансово-кредитних установ не передбачене [6, с.44].

Сучасні тенденції розвитку банківських систем розвинутих країн доводять на практиці той факт, що пруденційний банківський нагляд є ефективним за умов, коли основою його організації виступає система оцінки ризиків. Окрім цього, досвід зарубіжних країн підтверджує і той факт, що система пруденційного банківського нагляду, з метою забезпечення стабільності банківської системи в цілому і стійкості окремих банківських установ, повинна вміщувати в себе три основні елементи:

—розробка і впровадження на практиці норм і правил, які спрямовані на забезпечення стійкості банку і охоплюють сфери управління капіталом банку, рівнем його ліквідності, кредитним левериджем;

—організація безперервного процесу оцінки виконання банками норм і вимог, встановлених органом нагляду;

—зміна та адаптація систем управління ризиками банку з метою підвищення рівня його стійкості і відповідності результатів його діяльності встановленим вимогам і нормативам банківського нагляду [12, с.14].

Однак існує й проблема, пов'язана з визначенням рівня жорсткості банківського нагляду. Так, на думку групи американських дослідників, найбільш оптимальним і ефективним є механізм здійснення нагляду, коли вимоги до банків повинні підвищуватися в сприятливих економічних умовах і знижуватися в несприятливих, відповідно [1, с.204].

До того ж, система пруденційного банківського нагляду буде ефективною у тому випадку, якщо вона забезпечуватиме здійснення безперервного моніторингу та буде здатна оперативно реагувати на «сигнали» фінансової системи. Для цього банківський нагляд має активно впроваджувати технічні інновації в банківській індустрії.

Джерела отримання інформації про ринкові «сигнали», що використовуються органами нагляду, діляться на дві групи:

—джерела отримання кількісних «сигналів»: борг (в т.ч. субординований борг, боргові оцінки рейтингових агенцій, обсяг резервів, обсяг незабезпечених боргів), похідні цінні папери, валютні опціони, ринкова вартість акцій та інше;

—джерела отримання якісних «сигналів»: звіти рейтингових агенцій, аналіз біржової активності, корпоративні звіти, засоби масової інформації та Інтернет тощо [11, с.19].

Також, сучасні світові тенденції доводять той факт, що система банківського нагляду, за умови її оптимальної організації, покликана стимулювати розвиток систем ризик-менеджменту банківських установ шляхом постійного моніторингу та забезпечення їх стійкості. Таке зміщення наглядового фокусу на систему управління ризиками значним чином вплинуло безпосередньо на практику здійснення банківського нагляду.

Оптимізація вищезазначеного процесу буде досягнена у випадку, якщо система банківського нагляду та система управління ризиками продовжать розвиватися паралельно одна до одної. Так, Базель II затверджує ряд вимог до організації систем ризик-менеджменту в межах окремих банківських установ, коли додатково до вимог мінімального розміру регулятивного капіталу та рівня його адекватності пропонується перелік вимог до банків щодо вдосконалення їх систем ідентифікації, обмеження та управління ризиками. Як показую зарубіжний досвід, протягом останніх десятиліть банківські установи всіх рівнів досягли суттєвих успіхів в покращенні можливостей управління ризиками [4].

Проте, слід зауважити, що функціонування загальнодержавної системи пруденційного банківського нагляду та контролю за ризиками не може бути альтернативою створення власних внутрішньобанківських методик аналізу та систем управління ризиками. Створити універсальну методику побудови зазначених систем не можна в принципі, оскільки кожний

банк по-своєму унікальний, орієнтований на власну ринкову нішу, можливості своїх працівників, усталені зв'язки тощо, а отже і механічне копіювання вдалої моделі управління ризиком, створеної конкретним банком, призведе швидше до негативних наслідків та значних втрат.

Так, зважаючи на особливості розвитку банківських систем країн, фінансових ринків та інших факторів, банківські установи мають організувати систему управління ризиками з урахуванням міжнародних стандартів та вимог національних наглядових органів таким чином, щоби вона була ефективною забезпечувала би максимальну стійкість банку.

Розроблені Базельським комітетом у 2004 році Нові угоди про капітал (Базель II) року містить сучасні підходи до банківського регулювання та нагляду, основною метою якого, поряд із забезпеченням достатності капіталу банків, є вдосконалення системи управління ризиками, що сприятиме стабільності функціонування банківської системи. В свою чергу Базель III, розроблений та оприлюднений у 2011 році, наголошує на формуванні резервів для забезпечення стійкості банківських установ не у відповідності до обсягу кредитного портфелю, а враховуючи рівень кредитного ризику, на який наражається банк [3, с.57-58].

Саме ефективне використання підходів, рекомендованих Базелем II та Базелем III, є необхідною умовою підвищення якості банківського нагляду та наближення українських норм нагляду до міжнародних стандартів. В Україні передбачено повне запровадження принципів Базеля II до 2019 року, тоді як вже до кінця 2012 року країнами G-20 планується перехід до Базеля III.

Враховуючи вищезазначене, очевидним стає той факт, що з метою забезпечення стабільності банківської системи країни, ефективний пруденційний банківський нагляд повинен допускати тільки життєздатні банки до подальшої діяльності. Банки, в чергу, повинні мати достатній рівень капіталу і використовувати надійні та ефективні методи управління ризиками, корпоративного управління та здійснення інших видів діяльності.

Таким чином, проведене нами дослідження дає змогу виділити ряд висновків, щодо оптимізації системи пруденційного банківського нагляду та забезпечення її ефективності:

- ефективний банківський нагляд повинен більшою мірою ґрунтуватися не на забезпечення виконання банками кількісно визначених наглядових нормативів, скільки на створення мотивів для ведення банками свого бізнесу без шкоди кредиторам і вкладникам;
- підвищення функціональної ефективності пруденційного банківського нагляду передбачає розвиток змістовного компонента і його орієнтація на реальні ризики банківської діяльності;
- з метою здійснення ефективного контролю, орган нагляду не може працювати у вакуумі без співпраці та координації роботи з іншими органами правління, в тому числі парламентом, міністерством фінансів, судовою системою та іншими установами;
- невід'ємним аспектом підвищення ефективності банківського нагляду є прагматичне завдання досягнення цілей нагляду меншими ресурсами, тобто завдання підвищення операційної ефективності, або «продуктивності» нагляду.

Виходячи з вище зазначеного, очевидним стає той факт, що пруденційний нагляд за діяльністю банків має невід'ємне місце в забезпеченні фінансової стабільності економіки країни, оскільки банківська система відіграє центральну роль у національній платіжній системі. Тому питання підвищення функціональної ефективності пруденційного банківського нагляду передбачає розвиток його змістовного компонента та орієнтацію на реальні ризики банківської діяльності. Це повинно бути забезпечено розвитком методики банківського регулювання, що відповідає завданням ризик-орієнтованого нагляду, розвитком практичних навичок співробітників, що виконують наглядові функції тощо.

Таким чином, концепція «ефективного банківського нагляду» є достатньо актуальним питанням, як з теоретичної, так і з практичної точки зору, і тому потребує подальшого дослідження та розгляду з використанням додаткового кола методів та інструментів.

Література

1. Aligning financial supervisory structure with country needs / Jeffrey Carmichael, Alexander Fleming, David T. Llewellyn // Washington, DC: World Bank Institute. - 2004. – 263 p.;
2. Banking Supervision: Quality and Governance. IMF Working Paper / Marco Arnone, Salim M. Darbar, Alessandro Gambini // International Monetary Fund. - April, 2007. - 30 p.;
3. Basel III: A global regulatory framework for more resilient banks and banking systems / Basel Committee on Banking Supervision. - June 2011. -77p.;
4. Ben S. Bernanke Modern Risk Management and Banking Supervision / B.S. Bernanke // Federal Reserve System. Stonier Graduate School of Banking, Washington, D.C. – 2006. - June, 12. - [Electronic resource]. - Access mode: <http://www.federalreserve.gov>;
5. Core Principles for Effective Banking Supervision / Basel Committee on Banking Supervision. Bank for International Settlements. – Basel. - October, 2006. – 7 p.;
6. Daniel C. Regulatory Capture in Banking / C. Daniel // IMF Working Paper. - №06/34. – 2006. – pp. 38-46;
7. Delis R., Manthos D., Staikouras F., Panagiotis L. Supervisory effectiveness and bank risk / R. Delis, D. Manthos, F. Staikouras, L. Panagiotis // MPRA Paper. - № 27242. – December, 2010. – p. 49;
8. Donato Masciandaro, Maria J. Nieto, Henriette Prast Who pays for banking supervision? Principles and trends / D. Masciandaro, M. J. Nieto, H. Prast // Journal of Financial Regulation and Compliance. – 2007. - Vol. 15, Iss: 3. - pp. 303-326;
9. Financial soundness indicators. Policy Papers // International Monetary Fund. Monetary and Exchange Affairs Department. – 2001. - №4. – 32 p.;
10. Frederic S. Mishkin Prudential supervision: Why Is It Important and What Are the Issues? / F.S. Mishkin // University of Chicago Press. National Bureau of Economic Research. – January, 2001. - 31 p.;
11. Frederick T. Furlong, Robard Williams Financial Market Signals and Banking Supervision: Are Current Practices Consistent with Research Findings? / F.T. Furlong, R. Williams // Federal Reserve Bank of San Francisco. Economic Review. – 2006. - pp. 17-29;
12. The Bank of England, Prudential Regulation Authority. Our approach to banking supervision / Bank of England. – May, 2011. - 27 p.